

СВЕШТЕНА ПОРОДИЦА ОПАЧИЋ У ПРЊАВОРУ (1829–1905)

Анстракт: У овом раду о свештеној породици Опачић наводе се документи који свједоче о мисији Максима Опачића (архимандрита Мелентија), православног свештеника, мисионара и подвижника, који је у варошици Прњавору служио Богу чак преко 70 година. Такође се износе и нове чињенице о животу Јакова Опачића, прњаворског свештеника и одликованог добровољца и хероја српско-турских и српско-бугарског рата, те мисији и служби Луке Опачића, Јаковљевог сина. Породица Опачић је оставила траг у вјерском и културном животу прњаворске варошице у 19. и почетком 20. вијека и заслужна је за обнову црквеног живота у Прњавору након вишевијековног турског ропства. Максим је изградио прву цркву брвнара, али и први зидани храм Божији у Прњавору уз помоћ својих парохијана и уз помоћ сина Јакова. До данас се о свештеној породици Опачић веома мало знало, већином из породичних предања или из оновремене периодике. Овим радом освјетљавамо њихов подвиг којим су успјели обновити храмове и духовни живот на простору Прњавора и његове околине.

Кључне ријечи: Парохија прњаворска, Максим Опачић (архимандрит Мелентије), Јаков Опачић, Лука Опачић, црква брвнара у Прњавору, Храм Светог Георгија у Прњавору, Српска школа у Прњавору.

На подручју које данас обухвата Општина Прњавор, али и Архиепископско намјесништво прњаворско у својим мало другачијим границама, крајем 19. вијека постојало је само неколико малих дрвених црквица. Многе такве брвнаре дуго нису биле ни освећене. Служило се, једноставно, на освећеном антиминсу. Из извора за 1882. и 1887. годину видимо да на овом простору, који тада још увијек административно припада Митрополији дабробосанској, постоји само неколико цркава брвнара и то у Прњавору, Палачковцима, Шаринцима, Српској Мравици и Друговићима, који данас не припадају Намјесништву прњаворском. У каснијим изворима се наилази и на податак да је постојала црква брвнара на мјесту данашње цркве у Поточанима.

Године 1900. велика црквена област коју је обухватала Митрополија дабробосанска подијељена је на двије сразмјерно једнаке црквене области – Митрополију дабробосанску и Митрополију бањалучко-бихаћку. Цијело прњаворско подручје тада административно потпада под Митрополију бањалучко-бихаћку.

Градња првог храма током 19. вијека у самом прњаворском насељу повезана је са личношћу и пастирским радом свештеника Максима Опачића,

потоњег архимандрита Мелентија.¹ Максим Опачић је, служећи Богу на парохији у Палачковцима, за потребе православних вјерника изградио у варошици Прњавору скромну црквицу брвнару још 1829. године, назвавши је „Келија”. У овој црквици држао је Богослужења недјељом и великим празницима.

Максим Опачић је рођен око 1801. године у Далмацији, а према подацима из *Шематизма* тачно мјесто рођења је Мокро Поље. Говорио је италијански и грчки језик. Богословију је завршио у манастиру Крки. Рукоположен је за ђакона 4. августа, а за презвитера 6. августа 1825. године у Стапарима и постављен на парохију у село Палачковце као помоћни свештеник попу Сави Ивановићу.² За протосинђела је произведен у Мајевцу јула 1837. године. Чин архимандрита добио је 12. јула 1872. године у Сарајеву од митрополита Пајсија.³

Када је Максим започео градњу цркве брвнаре 1829. године, на Прњаворском брду се у то вријеме налазило неколико породичних кућа.⁴ Од свих породица се по угледу издвајала породица Симеуновић, у чијој кући се чувао

¹ Према породичном предању, Опачићи су старином из околине Никшића, одакле су се склонили у страху од турске одмазде. Миграција српског становништва око Никшића је текла у два правца. Једни су се запутили на сјевероисток, те су се од њих развили Луњевице и Скерлићи, а други на сјеверозапад и од њих су се развили Билбије, Шевићи, Чубриловићи и Опачићи.

Из села Опачића, у врху Гламочког поља, неки су се спустили у Далматинско Косово, у општинне Плавно и Кистање. Максим Опачић је из Далмације у Босну дошао око 1825. године. Био је ожењен Маријом Вукмирицом из Книна. У браку Максима и Марије Вукмирице из Книна рођени су: Милка (удата за Перу Илића, са којим је имала дјецу Јованку и Ристу, а Јованка је била удата за Стеву Остојића); Мара (удата за Мићу Симеуновића); Лекса (удата за Рацана Симеуновића); Глигорије зв. Глиго (ожењен Маријом Јовановић-Узун из Појезне, са којом је имао сина Јову) и Јаков. И Глигорије и Јаков су били свештеници. Јаков је био ожењен Томком Алексић из Сарајева, са којом је имао ћерку Анку и сина Луку. Лука Опачић је био ожењен Милком Трифковић (1865–1944), ћерком Васе Трифковића. Лука и Милка су имали шесторо дјеце: Рајка (1888), Радојку (1890–1917), удату за Косту Богојевића, Даницу (1892–1975), удату за Симу Спасојевића (1890–1941), Љубомира (1894–1991), који је био ожењен Славком Гашић (1906–1970) и са којом је имао ћерке Јасну и Бранку, Рајка (1896–1982), ожењеног Зором Батестин (1910–1993), са којом је имао ћерке Мирјану и Оливеру, те Зорицу (1899–1989), удату за Јакова Петковића (1889–1951) из Теслића.

² Саво Ивановић припада најстаријој познатој свештеничкој породици из прњаворског подручја у новије вријеме. Вјероватно су насељеници у Печеновце старином из црногорских крајева. Саво Ивановић је запис о себи и попу Максиму оставио на једној икони у цркви брвнари у Палачковцима. Из тог периода су нарочито вриједни записи на иконама и књигама старе брвнаре.

³ На неким документима архимандрит Мелентије се потписивао као „Архимандрит Храма Светих апостола Петра и Павла”, што се односило на храм у Палачковцима.

⁴ Око 1830. године, када се Божо Ковачевић доселио на Прњаворско брдо, ту се већ налазило пет ушорених кућа, путем према Гложићу. То су биле породице Симеуна Симеуновића званог Црногорац, Миће Бајића и Павла Тодоровића на јужној страни и Симеуна Вујичића и Јокића на сјеверној страни. Ово су вјероватно биле старе избјегличке породице на манастирском прњавору.

барјак прњаворских добровољаца који су били учесници поп Јовичине буне у Посавини.⁵

Црквица је била скромна грађевина од дрвета, на каменом темељу, подигнута уз сагласност турских власти. У то вријеме на овом простору постојало је само неколико мањих цркава брвнара.

Прњаворска брвнара – Келија, налазила се у близини данашњег Храма Светог Георгија, прекопута Светосавског дома. Келија у прво вријеме није имала никаквих спољашњих украса нити крста. У то вријеме звона су била забрањена, а вјерници су позивани на молитву дрвеним клепалом, које је било постављено у порти испред саме брвнаре. Унутрашњост ове црквице била је веома скромно уређена. У њој су крштени готово сви становници прњаворске варошице између 1829. и 1888. године.

Подаци о првим годинама службовања Максима Опачића у прњаворској варошици налазе се у запису на једној богослужбеној књизи, као и на једном крсту који је сачуван из тог периода. На „Рукопису српско-словенске рецензије”, односно *Србуљском рукописном служебнику*, који је Максим Опачић поставио на Часну трпезу у црквици, помиње се 1829. година. На *Служебнику* је стајао запис: *Сиа књига мња свештенојереја Максима ако се украде да се познаде писа новембра 28. года 1829.*

Овај *Служебник* се помиње у *Првом Шематизму Православне српске Митрополије бањалучко-бихаћке за годину 1901*, у ком се наводи да је писан прије 1651. године, односно прије подизања града Колашина. Књига је, колико се могло утврдити, раније припадала Ивану Павићевићу, а потом попу Сави, синовцу Теодосијевом из Обода. *Служебник* је био достављен ради потребе писања *Шематизма* и не зна се гдје се данас налази.⁶ Поред овог *Служебника*

⁵ Вођа устаника са прњаворског подручја који су се одазвали попу Јовици био је појац цркве у Палачковцима, који је и погинуо приликом једног сукоба са Турцима у Украинском лугу. Нажалост, име му није упамћено. Барјак прњаворских добровољаца, који је чуван у кући Симеуна Симеуновића – Црногорца, његова унука Митра Трифковић уд. Тасовац поклонила је регенту Александру у Дервенти у вријеме његовог пропутовања за Сарајево.

⁶ Из *Шематизма Митрополије Бањалучко-бихаћке за 1901. годину* сазнајемо за двије књиге од велике историјске вриједности које је посједовала свештеничка породица Опачић из Прњавора. Наиме, ради се о већ поменутом „Србуљском рукописном служебнику”, на коме је постојало пет записа, међу којима један од њих говори о подизању града Колашина, а друга три указују, у разна времена, на власнике књиге. Уредник *Шематизма* за ову књигу наводи да је *писана свакако прије подизања града Колашина, дакле прије године 1651. по Хришћанском рачунању*. Друга књига је Лавовско Евангелије из 1690. године. Штампано је у Лавову, у ставропигијској штампарији Успенске цркве, двадесет година прије њеног насилног унијаћења. Историја овог Еванђеља је уско спојена са историјом лавовске Успенске цркве. За ову цркву се наводи да је *године 1583. претрпела нечувено насиље од арцбискупа Соликовског, који је уочи Божића са гомилама фанатичне католичке свјетине, напане, избаци напоље православни народ и свештеника, а цркву запечати. Три године касније прибјегне Лавовска Успенска црква под заштиту цариградског патријарха Јеремија, постаје његов ставропигијом 1586. и добије школски устав, али напослијетку године 1710. подлегне насилној унији.*

прото Максим је на Часну трпезу поставио Јеванђеље, ручни крст⁷ израђен у Венецији и велики позлаћени крст са украсним камењем, који је купио од јеромонаха Исаије из манастира Дечани.⁸ Тај велики крст, ручни венецијански крст и Јеванђеље су украдени 1861. године и након седам година пронађени у манастиру Крка. На пријаву протиног сина Јакова Опачића, ти предмети су заплијењени и похрањени у судски трезор у Книну.⁹

Прото Максим, тада већ архимандрит Мелентије, поднио је пријаву и бањалучком мутесарифу јуна 1874. године. Њу су потписали архимандрит Мелентије, његов син јереј Јаков Опачић, јереј Лука Давидовић и јереј Симо Милановић, као и угледни грађани Милош Антонић, Мићо Симеуновић и Мићо Поповић. Пријава је овјерена следећим текстом: *У суду и у мом присуству сви се ови християни и архимандрит потписаше. Да су њихови потписи истинити свједочим мојим потписом и печатом.*¹⁰

На иконостасу мале цркве брвнаре налазили су се стари дрвени триптиси са иконама, а у пјевници и пет кожних богослужбених књига, такође израђених у Венецији. Ове књиге су 1921. године завршиле у рукама директора Земаљске банке за Босну и Херцеговину Александра Пољанића, који их је присвојио. Тим трагом их данас лоцирамо у неколико установа.¹¹

Прњаворска брвнара је настојањима проте Максима и његовог сина проте Јакова 1867. године преименована у Цркву Покрова Пресвете Богородице. У цркви је успостављено поштовање Свете Ангелине Бранковић, испред чије

⁷ На крсту је било урезано *Поп Максим Опачић 18 . . .*, а крст је, према неким информацијама, однесен у сједиште Епархије бањалучке у ранијем периоду.

⁸ Породично предање говори и о једном украшеном крсту који је прото Максим донио са Христовог гроба у Јерусалиму. Данас не можемо да утврдимо о којем се крсту заправо ради.

⁹ Допис од 3. фебруара 1881. и 17. фебруара 1881. године

¹⁰ Судски поступак се водио против Јеротеја Ковачевића, архимандрита манастира Крке, јер је купио украдене предмете. Архимандрит Мелентије је код Покрајинског суда у Задру покренуо парницу за признање права власништва над предметима, али је због великих судских трошкова и бурних времена случај остао неријешен.

¹¹ Александар Пољанић (1884–1948) је цијели радни вијек провео у Земаљској банци. Био је један од највећих колекционара и сакупљача историјске грађе у Босни и Херцеговини. На крају Другог свјетског рата је као сарадник окупатора осуђен на затворску казну са присилним радом и на губитак грађанских права. Одузета му је сва имовина, укључујући и велику збирку, преко 3.000 примјерака књига и часописа и стотине раритетних књига. По одслужењу казне одлази из Сарајева и умире 1948. у Трнави, код Ђакова. Цјелокупна његова збирка је расподијељена у фондове библиотекарских и музејских установа у БиХ. Пољанићева збирка обухвата збирке ријетких књига и рукописа, нумизматичку и филателистичку збирку, збирку различитих докумената, збирку предмета и збирка летака, прогласа и плаката. Збирка је подијељена у осам установа: Национална и универзитетска библиотека у Сарајеву (Народна библиотека), Архив Босне и Херцеговине (Државни архив БиХ), Архив града Сарајево (Хисторијски архив Сарајево), Хисторијски музеј Сарајево (Музеј народне револуције), Земаљски музеј Сарајево, Музеј града Сарајева, Оријентални институт Сарајево и Умјетничка галерија Сарајево.

иконе су свакодневно прислуживани кандило и свијеће.¹² Овај култ је у Прњавору највјероватније успоставио Хаџи Теодор Илић (1833–1915), каснији тешањски парох, који је код проте Максима учио школу и касније имао праксу богослужења. У овој прњаворској црквици је митрополит Сава Косановић 1884. године рукоположио за ђакона Васу Поповића, родом из Мајевца, код Дервенте, рођеног 1860. године у старој свештеничкој породици.¹³ Црква брвнара је остала очувана до 1923. године, када је порушена због дотрајалости.

Оставши удовац, прото Максим Опачић се замонашио, добивши монашко име Мелентије. То је био први познати монах новијег времена на простору између манастира Осовице, Ступља и Детлака након рушења ових светиња.

Храм Светог великомученика Георгија у Прњавору подизан је у времену од 1884. до 1887. године. Освештао га је митрополит дабробосански Ђорђе Николајевић 18. септембра 1888. године.¹⁴ Храм је завршен 1887. године, а иконостас са иконама је урађен већ наредне године и био је готов пред освећење. О градњи Храма Светог Георгија у Прњавору нема много сачуваних података. Из Записника од 30. јануара 1885. године види се да су се у чланству Црквено-школске општине налазили предсједник Михаило Трифковић, потпредсједник Милош Антонић и старатељ Божо Станковић, те Јово Марковић, Митар Ђерић, Тешо Ковачевић и Ристо Миладиновић као одборници, а учитељ Александар Богосављевић као перовођа. Њихово чланство у Црквено-школској општини поклапа се са временом почетка градње храма, па се може претпоставити да су ово били људи који су се енергичније залагали за изградњу храма уз Лазара Трифковића и честите прњаворске свештенике, архимандрита Мелентија и проту Јакова Опачића, који су били и главни прегаоци у том послу. Браћа Трифковићи су градњу храма подупирали како физички и морално тако и материјално. Био је то први зидани храм на подручју прњаворског краја и шире околине након вишевјековне турске окупације и пустошења

¹² Преподобна мати Ангелина Бранковић († 30. јула 1520) била је кћи Ђорђа Аријанита Комнина, средњовјековног господара области Коњуха и Шкумбе и супруга Стефана Бранковића, сина српског деспота Ђурђа Бранковића. Култ преподобне мајке Ангелине рано је изграђен. Повод за то је сигурно и њен тежак живот. Надживјела је мужа, оба сина и кћер Мару.

¹³ Василије Поповић, митрополит бањалучко-бихаћки од 1908. до 1938. године

¹⁴ Према љетопису који је вођен у Парохији прњаворској, још 1864. године је планирана градња новог зиданог храма, али је 23. јула 1864. године Прњавор задесио велики пожар, па се од градње новог храма одустало.

ових крајева. У вријеме подизања новог зиданог храма, на овом подручју постојало је само неколико брвнара у веома лошем стању. Познато је да је градњу храма у Вијачанима 1889. године помогао и Фрањо Јосиф, али је до сада био непознат податак да је овај владар даривао и Храм Светог Георгија приликом његове градње. Новоизабрани одбор Црквено-школске општине са Михаилом Трифковићем као предсједником, потпредсједником Милошем Антонићем, старатељем Божо Станковићем и одборницима Јовом Марковићем, Митром Ђерићем, Тешом Ковачевићем и Ристом Миладиновићем, објавио је благодарност цару Фрањи Јосифу ради даривања прилога за градњу, у којем стоји:

Његово цес. Краљевско Величанство цар и краљ Фрањо Јосиф I, благодиволио је из превишње приватне благајне подарити за градњу нове српско-православне цркве у Прњавору 500 фор. а. вр. На превишњем дару слободна је изјавити своју највећу благодарност Српско-православна црквена општина. Прњавор, 12. септембра 1886. године [Сарајевски лист • 1886].

Ипак, највећи приложници били су браћа Лазар и Михаило Трифковић, трговци из Прњавора, синови Васе Трифковића, који су, поред Опачића, били и највећи прегаоци при градњи самог храма.

Поред заслуга за изградњу Храма Светог Георгија, архимандриту Мелентију припадају и велике заслуге за изградњу прве прњаворске школе. Вриједно је напоменути да је управо архимандрит Мелентије био и први прњаворски учитељ. Све до 1842. године у Прњавору није постојала никаква јавна установа у којој би се српска дјеца могла подучавати. Прије 1842. године једино је прото Максим учио дјецу, али само из црквених књига. Први уџбеници су биле углавном само црквене књиге *Часловац* и *Псалтир*. Касније се учило и из *Буквара*. Учило се и лијепо писање и појање, али и рачунање. Касније се организовало учење по оближњим кућама, а настава се, до изградње школе, одвијала на неколико локација у кућама у близини данашњег Храма Светог Георгија. Те куће су се налазиле у улицама поред самог храма, данашњим улицама Раде Врањешевић и Хиландарској. Стална основна школа почиње да ради на врху црквеног раскршћа, у кући Анте Ковачевића, око 1854. године, а један од учитеља је био управо Анте, по занимању терзија.¹⁵

У *Љетопису* се наводе најзаслужнији људи за оснивање српске школе, а то су били: Божо Ковачевић, Васо Трифковић, Павле Тодоровић, Максим Опачић, Мићо Поповић и Мићо Симеуновић [Миловановић • 2019].

¹⁵ Терзија је кројач грађанске народне одјеће – народне ношње. Потиче од персијске ријечи „дерзи” односно турске „терзи”, која значи кројач чоје. Мајстори терзијског заната су шили различите дијелове одјеће од материјала као што су чоја, сомот и атлас, а украшавали су одјећу свиленим гајтанима, кићанкама, шљокицама, срмом. Разлика између терзија и абација била је у материјалу, кроју и начину украшавања. Терзије су шиле углавном за градско становништво, а абације шиле за сеоско.

Прва школска зграда у Прњавору сазидаана је крајем августа 1895. године, а освећена 5. новембра 1895. године. Зграда Српске основне школе се налазила на мјесту данашњег парохијског дома, ниже Храма Светог Георгија. Била је дугачка 16 а широка 12 метара, што је за то вријеме била величанствена грађевина у малој варошици Прњавору. И за то здање заслужан је архимандрит Мелентије Опачић, који је већ тада имао 94 године и који је приликом копања темеља за школу придарио још неколико дуката да би школа била мало већа. Тај његов гест је понукао и остале добротворе, који су такође придарили још новца, те је првобитни грађевински план био убрзо измијењен, а школа добила много веће димензије. Нова школа је, према записаним сјећањима, красила варошицу својом љепотом, а цијелом дужином зида према улици било је исписано крупним словима *СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ОСНОВНА ШКОЛА*. Испод тог натписа је ситнијим словима, у кругу, било написано: *Знање је свјетлост, знање је моћ – учите дјецо дан и ноћ* [Милијашевић • 2018: 217].

Архимандрит је имао и велике заслуге за подизање цркве у Српској Мравици, данас храма у селу Доњи Вијачани. На самом почетку изградње храма, а према грађевинском плану прњаворског Храма Светог Георгија, упокојио се свештеник Јеврем Стојановић. Након упокојења оца Јеврема, пароха мравичког, на чело грађевинског одбора архимандрит је препоручио свог унука Луку Опачића, кога су Мравичани изабрали за предсједника Црквене општине и под чијим предсједништвом и заузимањем је у врло кратком времену изграђен Храм Покрова Пресвете Богородице.

Архимандриту Мелентију је након одласка задњег грчког митрополита из БиХ аустроугарска власт понудила мјесто дабробосанског митрополита. Он је одбио ту понуду и захвалио се, јер није желио да се одваја од Прњавора и својих парохијана. Године 1898. године одликован је Витешким крстом, орденом Франца Јозефа. Тада је имао 97 година.

Високообразован за то вријеме и од народа веома поштован због свога монашког начина живота, од Прњаворчана је прозван „Старим господином”. Цијенили су га једнако и православни вјерници и припадници других религија. Живио је строго монашки, а у дане Часног поста сваког јутра је правио велике метаније уз ријечи: *Се утро услиши глас мој Царју мој и Боже мој!* Остало је записано да је у дубокој старости архимандрит Мелентије давао два крајцара дневно двојници дјечака да умјесто њега чине метаније [Милијашевић • 2018: 94].

Архимандрит Мелентије је као свештенослужитељ у Прњавору, не рачунајући службовање на парохији у Палачковцима, провео преко 70 година. Упокојио се у стотој години живота, 7/20. децембра 1901. године, надживјевши оба своја сина свештеника, јереја Глигорија и протојереја Јакова (1844–1887).

Мелентије се упокојио само три године прије свог унука протојереја Луке Ј. Опачића (1865–1904), свештеника прњаворског.¹⁶

Породично предање о Мелентијевом сину Глигорију, у народу познатом као „поп Глиго”, казује да је он такође био свештеник и да је једно вријеме провео на парохији у Српској Мравици, али подаци о томе нису сачувани. Љубомир Опачић је у својим записима оставио податак да се Глигорије упокојио веома млад, након што је пао са коња [Опачић • 1981].

Глигорије Опачић се 1852/53. године помиње, уз оца Максима, као пренумерант Српско-далматинског магазина у БиХ и то су о њему за сада једини поуздани подаци. О њему проналазимо само један запис на једној од старих богослужбених књига у прњаворском храму – *Прологу* за март–мај, у ком стоји, поред неколико записа, и помен попа Глиге Опачића: „Господин поп Глиго...” [Милијашевић • 2018: 80].

Јаков Опачић, Максимов други син и херој ослободилачких ратова, био је веома цијењен и као борац и као свештеник, како у рату тако и у миру. Народно сјећање говори да је у прњаворској варошици прото Јаков био поштован у народу колико и владика.

Љубав према Цркви, Отаџбини и Српству наслиједио је од свог оца, протe Максима. Био је човјек из народа, свештеник кога је сиромашни српски пук волио и поштовао, а богаташи презирали. Презир који су богати слојеви исказивали према проти Јакову много пута је резултирао пријавама митрополиту против протe Јакова. Против њега су покретани и грађански спорови, које је лично митрополит морао рјешавати [Милијашевић • 2018: 105].

Јаков Опачић је рођен у Прњавору 21. марта 1844. године. Био је ђак Бањалучке богословије архимандрита Василија Васе Пелагића, која је радила од 1866. до 1876. године. Рукоположен је за ђакона 4. октобра 1870. године у Градишци од митрополита Дионисија, а за свештеника 12. јула 1872. године у Сарајеву од митрополита Пајсија, када је и Мелентије добио чин архимандрита.

За протопрезвитера је произведен 30. септембра 1879. године у Бањој Луци од стране митрополита Антима. Декретом бр. 76 од 20. јануара 1883. одликован је од стране митрополита Саве Косановића протопрезвитерским напрсним крстом [*Шематизам* • 1883: 59]. Тада је имао свега 39 година.

Почетком српско-турског рата 1876. године, прото Јаков је са Стојком Симићем, Благојем Бјегојевићем зв. Гарибалди и још неким Прњаворчанима отишао као добровољац у рат у Србију.

¹⁶ Година рођења Максима Опачића се у готово свим изворима различито наводи. У *Источнику* из 1901. наводи се да је Максим рођен у Далмацији, у Мокром Пољу, 1801. године. На спомен-плочи изнад гроба, која је подигнута осамдесетих година 20. вијека, за годину рођења наведена је 1798, а година смрти 1902. Са сигурношћу знамо да се архимандрит упокојио 7/20. децембра 1901. године. На истој спомен-плочи погрешно је написана и година рођења Луке Опачића, који се родио 1865, а на плочи је наведена година 1864. На Лукином споменику, поред ове плоче, године су правилно написане.

Први српско-турски рат 1876–1877, у народу познат и као Јаворски рат, водио се између Османског царства и Кнежевине Србије након устанка у Херцеговини 1875. године. Српска војска није била успјешна у окршају са Турском током овог рата. Послије првих сукоба са турском војском претрпјела је поразе на Јужној Морави, код Ђуниса и Делиграда. Са Црном Гором није била развијена ратна стратегија. Први српско-турски рат завршен је миром потписаним у Цариграду 28. фебруара 1877. године. Србија је задржала све територије које је имала прије рата.

Када је прото Јаков са осталим добровољцима прешао у Србију, ставио се на располагање и наредбом министра војног, бр. 2828, постављен је за свештеника 4. добровољачког батаљона Дринске дивизије, гдје је вршио и свештеничке и војне дужности. Како се наводи у извјештају Саборској комисији, бр. 1312 од 4. јула 1878. године, прото Јаков је у Дринској дивизији вршио јутарња и вечерња богослужења, обављао молитве за болесне и рањене, исповиједао осуђене на смрт, испод заставе заклињао новопридошле војнике и вршио опијела погинулим војницима. Прото Јаков је много труда улагао у разговоре и исповиједање војника, који су у тешким тренуцима „падали у очајање и клели и себе и своје родитеље”, како наводи прото, а он их је охрабривао и говорио „да ће све ове невоље за час проћи”.

У вријеме борби прото Јаков је стално био у првим редовима и испред батаљона, са пушком у руци, а вршио је током борби и команду над лијевим крилом батаљона. Са једном четом је прото Јаков вршио извиђања у Босни, на удаљености и по шест сати хода од главног логора. Током ноћи је вршио и дужност патролирања и обиласка војника на стражарским мјестима, као и контролисања мртвих стража. За вријеме одсуства команданта батаљона у периоду без борби, вршио је дужност замјеника команданта батаљона. Једном приликом водио је батаљон усиљеним маршом од Дрине до Алексинца. Војне и свештеничке дужности је обављао до 23. фебруара 1877. године.

По наредби министра војног, у акту бр. 2877, прото Јаков је са осталим добровољцима, а по објави главног команданта, разријешен дужности и отпуштен у Алексинцу 27. фебруара 1877. године. Сљедећи дан је Први српско-турски рат завршен миром потписаним у Цариграду 28. фебруара 1877. године.

Други српско-турски рат крајем исте године у проту Јакову поново изазива јака национална осјећања и жељу за ослобођењем Српства. Недуго након почетка рата прота се поново налази у борбеном строју.

По наредби војних власти, а преко Начелства среза Колубарског, бр. 225 од 1878. године, Јаков Опачић је одређен за војног свештеника устаника Јаворске армије у штаб код архимандрита Нићифора Дучића у Увац. Прото Јаков остаје у Јаворској армији до самог краја овог кратког али тешког рата, када бива рањен у лијеву ногу и због велике ране отпуштен 1. фебруара 1878. године, четири дана прије званичног завршетка овог рата. Лијечио се и ране видао у манастиру Боговађа током 1878. године. Из овог манастира је слао

извјештаје о својим активностима током Првог и Другог српско-турског рата. Један такав извјештај написао је 13. јула 1878. године, који је потписао као Јаков Опачић, свештеник из Босне, варошице Прњавора. Тај извјештај пронађен је у архиви СПЦ у запуштеној архиви у звонику Храма Светог Марка [Милијашевић • 2018: 105].

Колико је прото Јаков био омражен код богатих слојева, видимо и у једном лажираним извјештају за лист „Застава”, који је био најважније гласило српског народа у дијаспори. Извјештај са босанске границе од 1. јуна 1877. године, који је доставио Ј. Б. за „Заставу” број 87 од 7/19. јуна 1877, на најгнуснији начин је покушао да оцрни проту Јакова Опачића, хероја и великог српског родољуба. Тек у броју 97 од петка 24. јуна / 6. јула 1877. године, објављен је демант и текст који у кратким цртама описује стварни лик великог проту Јакова Опачића.

Српско-бугарски рат је био рат који је 14/2. новембра 1885. године Србија објавила Бугарској, а чији је непосредни повод било уједињење Кнежевине Бугарске и Источне Румелије, које је извршено кршењем одлука Берлинског конгреса. Сматрајући да је то пореметило равнотежу на Балкану, краљ Милан је вршио притисак на бугарску дипломатију, а када то није уродило плодом, одлучио је да цијелу ствар ријешити ратом. Међутим, боље наоружана и уз то боље мотивисана бугарска војска извојевала је побједу на Сливници, да би потом пребацила рат на територију Србије, што је довело до пада Пирота и повлачења српске војске све до Ниша. Неочекивани успјеси бугарске војске приморали су велике силе, у првом реду Аустроугарску, да се укључе у посредовање око потписивања примирја. Мир у Букурешту је закључен 3. марта 1886. године. Рат је донио знатне губитке и једној и другој страни, али није довео до територијалних промјена.

Рат између Србије и Бугарске из новембра 1885. године поново је изазвао онај патриотизам у проти Јакову, те он поново са добровољцима из Босне одлази у Србију да се бори за ослобођење Српства. Послије краткотрајног рата, вратио се у Прњавор са новим одликовањем.¹⁷

Вриједни подаци, које такође налазимо у „Застави”, у једној објави од 13. новембра 1883. године, а коју потписује Јаков Опачић, везани су и за прва звона на нашим светињама. Према овој објави видимо да је већина звона нашег краја вјероватно израђивана у радионици „Ђорђе Бота и синови” у Вршцу, а да је прото Јаков био главни посредник у набављању звона. Објава гласи:

Дочим сам на више цркви, звона код господина Ђорђа Боте синова, звоноливаца у Вршцу наручивао. Та звона су увијек на највеће задовољство опћинама израђена и хармонично сложена била. То се овим од потписатог у име

¹⁷ Прото Јаков Опачић је одликован Сребрном колајном за храброст (1876), Споменицом рата 1876–1878. и Медаљом за ревносну службу 1885–1886.

опћина реченој господи – синовима Ђорђа Боте, најтоплија захвалност и признање изјављује. У Прњавору, 13. новембра 1883 [Застава • 1883].

Из овога се може закључити да су и звона са звоника поред прњаворске брвнаре, касније пренесена на нови храм а потом однесена од окупатора, највјероватније била из исте звоноливнице. Та звона је, по предању, због заслуга проте Јакова, лично даривао краљ Милан Обреновић, вјероватно 1882. године.¹⁸

Године 1887. прото Јаков се нагло разболио и, болујући свега три дана, на Велику суботу се упокојио у својој 43. години живота. Његов отац, архимандрит Мелентије, још увијек је био активан у служби, а следеће, 1888. године, приликом освећења прњаворске нове цркве, за помоћног свештеника архимандриту Мелентију постављен је његов унук Лука, син проте Јакова.

Лука Опачић је рођен 1865. године у Прњавору. Завршио је Рељевску богословију 1886. године. Рукоположен је за ђакона 28. августа 1888. године у Сарајеву, а за презвитера 18. септембра 1888. године у Прњавору од стране митрополита Георгија Николајевића и постављен том приликом на Парохију прњаворску као помоћник архимандриту Мелентију Опачићу. За протојереја је произведен у Ножичком 16/29. септембра 1901. године [Милијашевић • 2018: 113].

Јереј Лука Опачић је одликован црвеним појасом 18. децембра 1892. године. О том догађају извјештава и *Босанско-херцеговачки изворник*:

Лука Ј. Опачић, свештеник парохије прњаворске и надзиратељ прото-презвитерата прњаворског, одликован је црвеним појасом од Његовог Високо-преосвештенства АЕ и Митрополита Дабро-босанског Господина Ђорђа Николајевића, декретом од 18. децембра 1892. године, број 2387, следећег садржаја: 'Као свештеник прњаворске парохије, свагда сте се показали достојан имена црквеног пастира, службу сте вашу увијек тачно вршили, дужностима на вријеме одговарали, и све то вашим примјерним владањем засвједочавали. У раду при свештеничким сједницама, као и при управи тога протопрезвитерата радили сте на задовољство ове вам претпостављене духовне власти. Вашим настојањем и ревним заузимањем, подигнута су у славу Божију, два храма у вашем подручју, тј. онај у Српској Мравици, као и онај у Лепеници¹⁹ – те смо се за све то нашли побуђени поред народног признања и видљиво одликовати вас, и с Нашим Архијерејским благословом дозволити вам, да можете носити црвени појас. То одликовање, нека вас, као млада свештеника побуђује и на даљи примјеран и користан свештенички рад, нека вам да снагу, да увијек тако радите како би вашим радом могли засвједочити ово, што вам се сад, у знак признања даје, а и на даље препоручивати се милости и

¹⁸ У вријеме Првог свјетског рата су готово сва звона српских храмова у широј околини опљачкана од аустроугарског окупатора.

¹⁹ Грађа порушеног храма у Лепеници је добрим дијелом искориштена при подизању новог али знатно мањег храма 1891. године.

благавању овога, коме сте као свештено лице увијек одговорни... [Босанско-херцеговачки изворник • 1892: 583–584].

Поменуто одликовање које је прото Лука добио за предано вршење свештеничких дужности, између осталог, добио је и за залагање и подизање храма у Српској Мравици и Лепеници.

Након упокојења архимандрита Мелентија, исте године отац Лука је произведен у протопрезвитера. Као велики проповједник, баш као и његов дјед и отац, остао је у лијепом и добром сјећању код народа прњаворског краја. Првео је свега шеснаест година у служби на Парохији прњаворској. Упокојио се 29. новембра/12. децембра 1904. године у 39. години живота.

У *Изворнику Дабробосанском* за годину 1904. објављена је читуља са текстом:

Протопрезвитер и парох прњаворски Лука Опачић послје дужег тешког боловања од сушице преселио се у вјечност 29. новембра 1904. а сјутра дан опојан је и спроведен уз учествовање многобројног народа српског и грађанства – десеторицом свештеника и једним јерођаконом, након чега му је тијело матери земљи предато. По свршеном опијелу у цркви са врлим покојником опростио се испред околног му свештенства, парох поточански, Дамјан Ђурица, дочим у гробљу у име народа и грађанства говорио је трговац Ђ. Милић. Покојник оставио је иза себе супругу и петоро неопскрбљене дјеце: троје женских и двоје мушких. Лака му црна земља и вјечан спомен међу нама [Изворник • 1904: 378].

Читуља у спомен на протојереја Луку Опачића објављена је и у првом броју часописа *Босанска вила* за 1905. годину:

Лука Ј. Опачић. У Прњавору, у Босни, преминуо је 29. новембра прошле године, риједак свештеник, одушевљени Србин, ватрени родољуб и искрени пријатељ свога народа Лука Ј. Опачић у 39. години живота. Покојник је свршио Рељевску богословију 1886. Он је толико љубио ону груду српске земље, гдје је живио и радио, да није знао за умор, иако је био болешљив. Не пазећи на се и своје здравље, он је вршио своју дужност најсавјесније, упућујући и учећи свој народ као прави пастир и учитељ стада свога. За то је и стекао велику љубав и поштовање, не само у своме мјесту, него и у читавој околини, па и по цијелој нашој српској домовини. Сахрањен је врло свечано. Десеторица свештеника и ђакон чинодејствовали су и били на спроводу. С покојником се опростио у име свештенства поп Дамјан Ђурица, а у име народа Ђорђе Милић, трговац прњаворски. Иза себе оставио је удовицу са петоро нејаке дјеце. Бог да га прости и помилује! [Босанска вила • 1905: 16].

Данас у Прњавору, осим Храма Светог Георгија, који скоро нико и не повезује са свештеном породицом Опачић, и једне мермерне плоче са списком сахрањених изнад породичне гробнице и споменика Луке Опачића из 1905. године, не постоји ништа што би свједочило о епохи Опачића у црквеном и културном животу варошице. Они чак нису уписани ни на спискове добродје-

теља храма. Њихово име данас једино можемо наћи у периодици тога времена или на неким богослужбеним књигама које су биле сачуване у самом звонику храма.²⁰

Опачићи су својим прегалачким радом потврдили да је светосавско искуство жртвене љубави према Христу Богу и светима темељ на коме почива свака људска дјелатност, те су својом мисијом обиљежили духовни живот Прњавора у 19. и почетком 20. вијека, као што су иза себе оставили чврста здања – Цркву брвнару и Храм Светог Георгија.

Архимандрит Мелентије

Јаков М. Опачић

Лука М. Опачић

Извори и литература

Извори:

КАШИКОВИЋ, Никола Т. /ур./ (1905). Читуља. *Босанска вила* – српски лист за забаву, поуку и књижевност. Год. XX, бр. 1:16.

МИЛЕТИЋ, Светозар /ур./ (1877). *Застава*. Год. 12, бр. 87 (7/19. јун)

МИЛЕТИЋ, Светозар /ур./ (1883). *Застава*. Год. 12, бр. 97 (24/6. јул)

ОПАЧИЋ, Јаков (1883). Објава, у: *Застава*. Год. 18, бр. 174 (13. новембар)

²⁰ Због пљачкања и девастирања прњаворског храма и зграда у црквеној порти у вријеме Првог и Другог свјетског рата, веома мало црквених књига, икона и других предмета је остало сачувано.

Од старих богослужбених књига у храму су се доскоро налазиле књиге које су предате у ризницу манастира Ступља. Ова збирка броји 36 старих књига, насталих од 18. до 20. вијека, које су штампане у Сарајеву, Сремским Карловцима, Новом Саду, Београду, Бечу, Цариграду, Москви и Кијеву на црквенословенском богослужбеном језику. На многим страницама ових књига постоје потписи дјеце која су читала дијелове Апостола на Светој литургији. Налазимо ова имена: Зорка Опачић, Урош Ђерић, Рајко Опачић, Илија Ромић, Стака Пуцаревић, Радојка Дудић, Марко Богићевић, Нада Ковачевић, Даница Периновић и многа друга. На неким од ових књига према печату видимо да су припадале породици Опачић.

- ОПАЧИЋ, Љубомир (1981). *Прњавор, његово подручје и људи*. Београд
- ПЕТРОВИЋ, Ђорђе /ур./ (1892). *Босанско-херцеговачки источник*. Год. VI, бр. 12: 583–584.
- ПОПОВИЋ, Иван В. /ур./ (1886). *Сарајевски лист*. Год. IX, бр. 115 (1. октобар)
- РАДОНИЋ, Иларион /ур./ (1904). *Источник*. Год XVII, бр. 23: 378.

Литература:

- Други Шематизам Православне Митрополије Бањалучке и Бихаћке за годину 1911* (1912). Бања Лука: Митрополија Бањалучко-бихаћка
- Лукић, Славољуб; Кљајић, Дамир; Вујиновић, Бојан; Стругар, Младен (2015). *Средњовјековно наслеђе прњаворског краја*. Лакташи: Истраживачки центар „Искон” и Завичајни музеј Градишка
- Милијашевић, Бојан (2018). *Прњаворска парохија и њено окружење у времену и простору: Цртице из прошлости*. Прњавор: Искон
- Миловановић, Александра (2019). *Српске православне школе у Босни и Херцеговини: Љетописи из фонда Педагошког музеја у Београду*. Београд: Педагошки музеј
- „Пријеглед протопрезвитерата, парохија са бројем села, кућа и душа, српско-православног свештенства и описом цркви у Дабро-босанској дијецези у години 1887”. Прилог у *Дабро-босанском источнику*. II/1888.
- Српска православна Епархија бањалучка 1900–2000: Шематизам* (2000). Бања Лука: Епархија бањалучка.
- Трећи Шематизам Српско православне Епархије Бањалучке и Бихаћке за годину 1923* (1925). Бања Лука: Епархија бањалучко-бихаћка.
- Шематизам Православне Митрополије и Архидијецезе дабро-босанске за годину 1882* (1882). Сарајево: Митрополија дабро-босанска.
- Шематизам Православне Митрополије и Архидијецезе дабро-босанске за годину 1884–1886* (1886). Сарајево: Митрополија дабро-босанска.

Војан Милијасевић

The Sacred Opacic Family in Prnjavor (1829-1905)

Summary

This paper presents new facts about the sacred Opacic family, which left its mark on the religious and cultural life of the town of Prnjavor in XIX and early XX century. With their mission, they marked the spiritual life of Prnjavor, and left behind a wooden church, which was the first Christian place of worship in the area of Prnjavor after the Turkish devastation, but also the Temple of St. George, the first brick temple in this area.

The paper sheds light on the mission of Maksim Opacic (Archimandrite Melentije), an Orthodox priest, missionary and ascetic, who served God in the town of Prnjavor for over 70 years, as well as the mission of his sons, priests as well, Gligorij and Jakov, and also his grandson Luka, son of Jakov. Very little was known about the sacred Opacic family, mostly from family legends or

БОЈАН МИЛИЈАШЕВИЋ, *Свештена породица Опачић у Прњавору (1829–1905)*

periodicals of the time, and this work shed light on their achievement, with which they managed to renew the temples and spiritual life in the area of Prnjavor and its surroundings.